

فصل سوم: مبانی قانونی، هدف‌های و اقدامات دولت

هدف‌های آموزشی

با توجه به اینکه نظام هدفمند کردن یارانه‌ها از پشتوانه قانونی نیز برخوردار است، از این‌رو در این فصل، ضمن تشریح هدف‌های، دلایل و اقدامات دولت در طرح، به مبانی قانونی آن نیز اشاره می‌شود. بنابراین انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه بتوانند:

- چالش‌های بنیادی نظام فعلی پرداخت یارانه را شرح دهند.
- مشکلات حاکم بر نظام فعلی یارانه‌ها را به اختصار نام ببرند.
- مبانی قانونی هدفمندسازی یارانه‌ها را توضیح دهند.
- محورهای هدفمند کردن یارانه‌ها را نام ببرند و تشریح کنند.
- اقدام دولت برای هدفمند کردن یارانه‌ها را بر شمارند.

مرکز آموزش مدیریت دولتی

مقدمه

بحث ساماندهی و هدفمند کردن یارانه‌های پرداختی دولت به بخش‌های مورد هدف در جامعه، از برنامه دوم توسعه مورد تاکید سیاستگذاران امور جامعه بوده است، اما به لحاظ تفاوت در نگرش‌ها نسبت به چگونگی ارائه خدمات و انجام بهینه حمایت‌های اجتماعی دولت به طیف‌های متعدد جامعه، این امر همواره و به انحای مختلف در ادوار گوناگون و تاکنون، مورد تشکیک از سوی تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران امور کشور بوده است.

اما در شرایط کنونی، با مطرح شدن طرح هدفمندی یارانه‌ها، زوایای گوناگونی درباره چگونگی طرح و نحوه اجرای آن با روندهای سازمانی روبه‌رو شده است، اما آنچه مسلم است اینکه هزینه‌های پراکنده و گزافی که تاکنون از سوی دولت و برای تسهیل در ابعاد گوناگون ارائه خدمات به جامعه پرداخت و تزیق شده است، نه تنها فاقد بازخوردهای بهینه و مورد هدف بوده، بلکه با تحمیل زیانهای فراوان بر پیکره جامعه و ایجاد و گسترش شکاف‌های ناعادلانه در سطح کشور، همیشه مورد انتقاد تحلیلگران واقع‌بین در جامعه بوده است.

۳-۱- نظام جاری پرداخت یارانه در ایران

هم اکنون بخش اعظمی از منابع ملی به منظور ایجاد عدالت، کم شدن فاصله طبقاتی، افزایش رونق اقتصادی، کاهش تورم و غیره صرف یارانه‌ها می‌شود. در حال حاضر، دولت سالانه بیش از ۱۰۰ هزار میلیارد تومان یارانه پرداخت می‌کند، از این رو ساماندهی اساسی در این زمینه ضروری است.

هم اکنون هر فردی که بیشتر آب و برق مصرف می‌کند از یارانه بیشتری برخوردار است و همین امر باعث شده که مصرف آب، انرژی، بنزین، نان و غیره در کشور ما به مراتب بیشتر از استانداردهای بین‌المللی و کشورهای همسایه باشد.

تولید در کشور ما بر مبنای انرژی‌های ارزان شکل گرفته است و این انرژی ارزان، سیگنال‌های اشتباه به مصرف‌کننده ارسال می‌کند. بر همین اساس باید از پرداخت پول بیت‌المال به نفع طبقات مرفه و برخوردار جامعه جلوگیری شود.

چاه‌های نفت کشور در نیمه دوم عمر خود هستند و ما قادر به تجدید این انرژی‌ها نیستیم و برای افزایش ظرفیت، به مبلغی بالغ بر ۱۵۰ میلیارد دلار سرمایه نیاز داریم. در کشور به طور متوسط، شش برابر اروپا و ۹ برابر میانگین جهانی انرژی مصرف می‌شود و این در حالی است که ۹۵ درصد این انرژی‌ها از نوع انرژی‌های فسیلی و تجدیدناپذیر هستند. امروز درآمد دهک‌های بالای جامعه، ۳۰ برابر دهک‌های

پایین است و از یارانه بیشتری نیز استفاده می‌کنند و این برای کشور مناسب نیست که بعد از ۳۰ سال، دهک زیر خط فقر داشته باشد. در ادامه، برای درک بهتر مطالب یاد شده، تصویری اجمالی از وضعیت یارانه‌های ارائه می‌شود.

۳-۱-۱- یارانه حامل‌های انرژی

منظور از حامل‌های انرژی، پنج فرآورده شامل: نفت گاز، نفت کوره، نفت سفید، گازمایع به اضافه گاز طبیعی و برق است (به تقریب، کل یارانه حامل‌های انرژی، غیرهدفمند است). در ادامه، برآوردی از میزان یارانه حامل‌ها ارائه می‌شود.

جدول ۳-۱. وضعیت یارانه حامل‌های انرژی در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

سال	یارانه حامل‌های انرژی (میلیارد ریال)	یارانه حامل‌های انرژی (میلیارد دلار)	نسبت یارانه حامل‌های انرژی به GDP (درصد)	بودجه عمومی (عملکرد) (میلیارد ریال)	نسبت یارانه حامل‌های انرژی به بودجه عمومی (عملکرد) (درصد)	بودجه عمرانی (عملکرد) (میلیارد ریال)	نسبت یارانه حامل‌های انرژی به بودجه عمرانی (عملکرد) (درصد)	شاخص بهره‌وری (هزار ریال به ازای یک بشکه)
۱۳۷۹	۱۴۹۷۵۱/۲	۱۸/۲۹	۲۵/۹	۱۰۸۳۱۶	۱۳۸	۲۲۴۴۳	۶۶۷/۳	۴۸۷
۱۳۸۰	۱۳۷۶۹۸/۴	۱۷/۲	۲۰/۷	۱۴۶۴۹۵	۹۴	۳۲۵۱۱	۴۲۳/۵	۵۱۵/۱
۱۳۸۱	۱۵۰۳۳۲/۸	۱۸/۹	۱۶/۴	۲۲۹۹۶۳	۶۵/۴	۵۴۷۵۳	۲۷۴/۷	۵۱۲/۵
۱۳۸۲	۱۸۸۵۸۶/۳	۲۲/۷	۱۷/۲	۳۶۷۲۶۱	۵۱/۳	۶۰۹۸۳	۳۰۹/۲	۵۲۲/۶
۱۳۸۳	۲۶۷۳۳۱/۹	۳۰/۶	۱۹/۳	۴۹۰۱۰۴	۵۴/۶	۶۳۹۳۰	۴۱۸/۲	۵۱۰/۴
۱۳۸۴	۴۱۱۸۱۱	۴۵/۶	۲۴/۴	۷۳۵۴۹۹	۵۶	۱۱۷۶۳۸	۳۵۰/۱	۴۸۹/۳
۱۳۸۵	۵۸۳۲۵۸/۵	۶۳/۴	۲۸/۶	۵۷۴۹۸۹	۱۰۱/۴	۱۴۵۵۷۱	۴۰۰/۷	۴۵۴
۱۳۸۶	۷۳۹۹۶۰/۵	۸۰/۲	۲۸/۲	۶۱۹۰۲۴	۱۱۹/۵	۱۴۷۷۱۶	۵۰۰/۹	۵۰۰/۶

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

جدول شماره ۳-۱ شاخص‌های مربوط به یارانه انرژی از جمله نسبت یارانه حامل‌های انرژی به تولید ناخالص داخلی (GDP) را نشان می‌دهد. آمار یاد شده، بیان‌کننده این واقعیت است که حجم یارانه حامل‌های انرژی و سهم آن از تولید ناخالص داخلی و هزینه‌های دولت در طول زمان افزایش قابل ملاحظه‌ای یافته است. این امر از سویی، از ثبات قیمت‌ها در داخل که میزان مصرف را افزایش داده برخاسته و از طرف دیگر، به علت افزایش روزافزون قیمت‌های جهانی، ارزش یارانه هر واحد نیز رشد داشته است.

جدول ۳-۲. یارانه بنزین در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

سال	کل مصرف سال (میلیون لیتر)	قیمت فروش داخلی (ریال / لیتر)	متوسط قیمت منطقه‌ای (ریال / لیتر)	قیمت تمام شده (ریال)	یارانه (میلیارد ریال)
۱۳۷۹	۱۵۵۱۹/۹	۳۸۵	۱۸۵۰/۵	۱۹۶۱/۷	۲۴۴۷۰/۵
۱۳۸۰	۱۶۷۳۷/۴	۴۵۰	۱۳۰۵/۴	۱۳۹۵/۲	۱۵۸۱۹/۶
۱۳۸۱	۱۸۴۴۰/۲	۵۰۰	۱۴۵۲/۵	۱۵۵۹/۹	۱۹۵۴۵/۲
۱۳۸۲	۲۰۵۳۹/۳	۶۵۰	۱۷۴۵/۷	۱۸۶۳/۶	۲۴۹۲۶/۶
۱۳۸۳	۲۲۲۰۱/۹	۸۰۰	۲۵۳۳/۳	۲۷۰۰/۵	۴۲۱۹۴/۹
۱۳۸۴	۲۴۴۶۹/۶	۸۰۰	۳۵۵۳/۱	۳۸۱۲/۲	۷۳۷۰۶/۵
۱۳۸۵	۲۶۸۶۷	۸۰۰	۴۱۷۴/۳	۴۴۷۵/۱	۹۸۷۳۹/۸
۱۳۸۶	۲۳۵۲۵/۲	۱۰۰۰	۵۱۲۲/۸	۵۴۸۸/۶	۱۰۵۵۹۵/۴

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

همان‌گونه که جدول شماره ۳-۲ نشان می‌دهد در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹ میزان یارانه اختصاص یافته به بنزین روند رو به رشدی داشته به گونه‌ای که یارانه بنزین از رقم ۲۴۴۷۰/۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹ به ۱۰۵۵۹۵/۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۶ رسیده است. به عبارت دیگر، طی این دوره بطور متوسط یارانه اختصاص یافته به بنزین سالانه حدود ۲۳/۲ درصد رشد داشته است.

با توجه به جدول شماره ۲، مشخص است که تغییرات میزان یارانه، به دو عامل بستگی دارد:

اول - قیمت منطقه‌ای بنزین که خود متأثر از قیمت نفت خام است؛

دوم - میزان مصرف بنزین در کشور.

این موضوع در مورد سایر حامل‌ها نیز مصداق دارد. توجه به این نکته ضروریست که در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹ میزان مصرف بنزین در کشور از ۱۵/۵ میلیارد لیتر به ۲۳/۵ میلیارد لیتر (به طور متوسط سالانه معادل ۶/۱ درصد) افزایش یافته که پایین بودن قیمت‌های این حامل در این روند بی‌تاثیر نبوده است.

جدول ۳-۳. یارانه نفت سفید در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

سال	کل مصرف سال (میلیون لیتر)	قیمت فروش داخلی (ریال / لیتر)	متوسط قیمت منطقه‌ای (ریال / لیتر)	قیمت تمام شده (ریال)	یارانه (میلیارد ریال)
۱۳۷۹	۹۱۷۵/۳	۱۱۰	۱۶۲۹/۴	۱۶۷۸/۸	۱۴۳۹۴/۷
۱۳۸۰	۸۹۷۳/۲	۱۲۰	۱۲۵۷/۳	۱۲۹۷/۳	۱۰۵۶۳/۵
۱۳۸۱	۸۶۸۲/۳	۱۳۰	۱۴۸۲/۸	۱۵۳۰/۵	۱۲۱۵۹/۵
۱۳۸۲	۷۸۹۲	۱۶۰	۱۶۲۲/۲	۱۶۷۴/۶	۱۱۹۵۳
۱۳۸۳	۷۸۳۹	۱۶۵	۲۶۳۹	۲۷۱۳/۲	۱۹۹۷۵/۷
۱۳۸۴	۷۴۸۶/۶	۱۶۵	۳۹۶۷/۷	۴۰۸۲/۸	۲۹۳۳۱
۱۳۸۵	۷۱۹۳	۱۶۵	۴۵۳۴/۱	۴۶۶۷/۸	۳۲۳۸۸/۳
۱۳۸۶	۷۴۶۷/۹	۱۶۵	۵۳۶۲/۹	۵۵۲۹/۹	۴۰۰۶۴/۶

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

میزان یارانه اختصاص یافته به نفت سفید در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹ روند رو به رشدی داشته است، به گونه‌ای که میزان این یارانه از ۱۴۳۹۴/۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹ به رقم ۴۰۰۶۴/۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۶ افزایش یافته است. اطلاعات مربوط به میزان مصرف، قیمت فروش، قیمت تمام شده و یارانه اختصاص یافته به حامل نفت سفید در جدول شماره ۳-۳ منعکس شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، میزان مصرف در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ۱۳۷۹ حدود ۲/۲ درصد کاهش یافته است. از طرف دیگر، قیمت تمام شده نیز با کاهش روبه رو بوده است، به تبع این تغییرات، یارانه اختصاص یافته به این حامل نیز در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال قبل از آن، ۲۶/۶ درصد کاهش نشان می‌دهد.

لازم به یادآوری است که مصرف کل نفت سفید در دوره مورد بررسی از رقم ۹۱۷۵/۳ میلیون لیتر در ابتدای دوره به رقم ۷۴۶۷/۹ میلیون لیتر در انتهای دوره کاهش یافته که این موضوع به این دلیل بوده که گاز طبیعی جانشین نفت سفید شده است.

براساس اطلاعات جدول شماره ۳-۴ ملاحظه می‌شود که یارانه اختصاص یافته به گاز مایع، طی دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹ روند صعودی داشته است. در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ۱۳۷۹ با وجود افزایش مصرف، به دلیل کاهش قیمت تمام شده این حامل، یارانه آن حدود ۲۶/۴ درصد کاهش یافته است. در دوره مورد بررسی به دلیل افزایش متوسط قیمت منطقه‌ای و به تبع آن افزایش قیمت تمام شده این حامل و تثبیت قیمت فروش داخلی، میزان یارانه در سال ۱۳۸۶ نسبت به سال ۱۳۷۹ حدود ۱۳/۷۶ درصد افزایش یافته است.

جدول ۳-۴. یارانه گاز مایع در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

سال	کل مصرف سال (میلیون لیتر)	قیمت فروش داخلی (ریال / لیتر)	متوسط قیمت منطقه‌ای (ریال / لیتر)	قیمت تمام شده (ریال)	یارانه (میلیارد ریال)
۱۳۷۹	۴۱۴۴/۱	۲۴	۱۳۵۶/۵	۱۳۷۳/۹	۵۵۹۴/۱
۱۳۸۰	۴۱۶۵	۲۴	۹۹۸/۱	۱۰۱۲/۱	۴۱۱۵/۵
۱۳۸۱	۴۳۳۹/۹	۲۶	۱۲۳۱/۷	۱۲۴۸/۵	۵۳۰۵/۴
۱۳۸۲	۴۲۹۹/۷	۲۸/۶	۱۳۶۳/۱	۱۲۸۱/۵	۵۳۸۶/۹
۱۳۸۳	۴۱۹۷/۵	۳۱/۷	۱۷۲۰/۶	۱۷۴۶/۷	۷۱۹۸/۷
۱۳۸۴	۴۰۲۶	۳۱/۷	۲۳۱۵/۶	۲۳۵۶	۹۳۵۷/۷
۱۳۸۵	۳۹۷۸/۵	۳۱/۷	۲۴۷۴/۱	۲۵۲۱/۱	۹۹۰۴
۱۳۸۶	۴۰۴۰/۶	۳۱/۷	۳۳۸۷/۷	۳۴۴۶/۴	۱۳۷۹۷/۳

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

یارانه اختصاص یافته به گاز طبیعی نیز در طول دوره مورد بررسی، روند فزاینده‌ای را طی کرده است. این روند به دلیل افزایش مصرف این حامل به تبع جایگزینی آن به جای نفت سفید و نیز افزایش قیمت تمام شده و تثبیت قیمت فروش داخلی بوده است.

جدول ۳-۵. یارانه گاز طبیعی در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

سال	کل مصرف سال (میلیون لیتر)	قیمت فروش داخلی (ریال / لیتر)	متوسط قیمت منطقه‌ای (ریال / لیتر)	یارانه (میلیارد ریال)
۱۳۷۹	۶۲۸۵۳/۲	۵۵	۹۲۳	۵۴۴۹۴/۵
۱۳۸۰	۶۶۶۱۳/۲	۶۰/۵	۱۰۴۷/۹	۶۵۷۷۰/۷
۱۳۸۱	۷۶۰۱۸/۳	۶۷	۸۸۷/۸	۶۲۳۹۳/۳
۱۳۸۲	۸۴۳۱۸/۷	۷۵	۱۱۷۴/۵	۹۲۷۰۶/۸
۱۳۸۳	۹۵۵۰۷/۷	۸۰	۱۳۷۱/۳	۱۱۳۷۸۰/۵
۱۳۸۴	۹۷۹۹۵/۲	۸۰	۱۷۳۰/۷	۱۶۱۷۶۰/۳
۱۳۸۵	۱۰۹۱۰۹/۵	۸۰	۳۵۲۱/۹	۲۶۶۴۳۸/۸
۱۳۸۶	۱۲۲۴۹۴	۱۲۰/۸	۳۰۰۰	۳۵۲۶۸۴/۷

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

اطلاعات مربوط به میزان مصرف، قیمت فروش داخلی، قیمت تمام شده و یارانه اختصاص یافته به این حامل در جدول شماره ۳-۵ ارائه شده است. بر اساس این جدول به علت جانسین شدن این حامل به

جای نفت سفید، مصرف آن در طول دوره مورد بررسی به‌طور متوسط سالیانه ۱۰ درصد رشد داشته است. در پی این تحولات و تغییرات قیمتی، یارانه اختصاص یافته نیز رشد متوسط سالانه ۳۰/۶ درصدی را تجربه کرده است.

جدول ۳-۶. میزان یارانه پرداختی در بخش برق طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۷ - ۱۳۸۴)

سال	متوسط قیمت تمام شده (کیلو وات - ریال)	متوسط نرخ فروش (کیلو وات - ریال)	میزان فروش (میلیارد کیلو وات)	میزان یارانه (میلیارد ریال)
۱۳۸۴	۵۱۶	۱۵۲	۱۳۲/۸	۴۸۳۳۹
۱۳۸۵	۵۱۰	۱۵۳	۱۴۴/۵	۵۱۵۸۶
۱۳۸۶	۶۴۲	۱۶۴	۱۵۲/۸	۷۳۰۶۳
۱۳۸۷	۷۷۳	۱۷۴	۱۶۲	۹۷۰۳۸

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

وضعیت یارانه اختصاصی در بخش برق در طول برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد ارقام پرداختی روند افزایشی داشته است، ضمن آنکه این افزایش پرداخت‌ها دارای رشد فزاینده نیز بوده است.

جدول ۳-۷. تعرفه برق برای بخش‌های مختلف

سال	خانگی	عمومی	تجاری	صنعتی	کشاورزی	متوسط کل
۱۳۷۹	۶۵/۱۱	۸۳/۵۴	۲۴۷	۱۲۱	۱۲/۸۱	۸۹/۳۶
۱۳۸۰	۷۲/۹۳	۹۹/۵۹	۲۷۳/۸۶	۱۳۳/۵۸	۱۱/۵	۹۸/۵۲
۱۳۸۱	۸۵/۱۳	۱۲۴/۴۸	۳۴۲/۳۰	۱۴۶/۹۴	۱۲/۶۵	۱۱۴/۱۱
۱۳۸۲	۹۷	۱۵۲	۴۱۲	۱۶۲/۹	۱۴	۱۳۱/۷۶
۱۳۸۳	۱۰۴/۲	۱۸۵/۰۱	۴۴۹	۱۹۸	۱۵	۱۵۱/۴۱
۱۳۸۴	۱۰۴/۲	۱۸۵/۰۱	۴۴۹	۱۹۸	۱۵	۱۵۱/۴۱

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

با توجه به جدول شماره ۳-۷ مشاهده می‌شود بالاترین میزان تعرفه پرداختی در طول سال‌های اخیر مربوط به بخش تجاری و کمترین پرداختی مربوط به بخش کشاورزی بوده است. به علاوه، در طول دوره یاد شده، بخش تجاری و خانگی به ترتیب با ۹/۹ و ۱۲/۷، درصد بالاترین رشد و بخش کشاورزی با ۳/۲ درصد، کمترین تعرفه برق را تجربه کرده‌اند.

۳-۱-۲- یارانه آب

برآورد میزان یارانه آب در اقتصاد ایران، با توجه به تنوع اقلیمی کشور که نیازمند قیمت‌های متفاوت برای نقاط مختلف بوده، بسیار مشکل است. این بخش براساس گزارش وزارت نیرو بر مبنای قیمت دفتری و قیمت اقتصادی محاسباتی به صورت کلی ارائه شده است.

قیمت هر مترمکعب آب (و خدمات دفع فاضلاب)، بخش توزیع آب شهری در برگیرنده هزینه‌های نیروی انسانی، استهلاک، نگهداری و تعمیرات، برق و آب مصرفی، اجاره محل و سایر هزینه‌هاست. قیمت تمام شده دفتری هر متر مکعب آب روستایی نیز مانند بخش شهری است، با این تفاوت که حق‌الزحمه آبداران را نیز دربر می‌گیرد. در جدول‌های شماره ۳-۸ تا ۳-۱۱، وضعیت فروش (میزان پرداختی)، قیمت تمام شده هر متر مکعب آب و غیره ملاحظه می‌شود.

جدول ۳-۸. بهای تمام شده، فروش و کسری نقدینگی هر متر مکعب آب در شرکت‌های آب و فاضلاب شهری

سال	فروش بر هر متر مکعب با آبونمان	قیمت تمام شده هر متر مکعب (دفتری)	زیان هر متر مکعب
۱۳۷۹	۴۰۹	۵۸۹	-۱۸۰
۱۳۸۰	۴۹۴	۷۰۷	-۲۱۳
۱۳۸۱	۵۴۸	۸۳۵	-۲۸۷
۱۳۸۲	۶۰۶	۹۷۲	-۳۶۶
۱۳۸۳	۶۴۵	۱۱۲۹	-۴۸۲
۱۳۸۴	۶۴۶	۱۱۴۶	-۵۰۰
۱۳۸۵	۷۶۷	۱۳۹۶	-۶۲۹
۱۳۸۶	۸۸۵	۱۵۹۹	-۷۱۴

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

تفاوت فاحشی میان قیمت دفتری و قیمت اقتصادی در بخش تأمین آب وجود دارد. این تفاوت به دلیل لحاظ کردن برخی از هزینه‌های پنهان (مابه‌التفاوت پرداخت‌های هزینه‌ای بخش تأمین آب، هزینه فرصت سرمایه و ...) بوده که در محاسبات اقتصادی اضافه شده است.

جدول ۳-۹. بهای تمام شده، فروش و کسری نقدینگی هر متر مکعب آب در شرکت‌های آب و فاضلاب روستایی

سال	فروش بر هر متر مکعب با آبونمان	قیمت تمام شده هر متر مکعب (دفتری)	زیان هر متر مکعب
۱۳۸۰	۳۲۸	۶۷۵	-۳۴۷
۱۳۸۱	۳۳۶	۷۱۳	-۳۷۷
۱۳۸۲	۴۲۷	۱۴۱۲	-۹۸۵
۱۳۸۳	۴۵۵	۱۵۰۲	-۱۰۴۷
۱۳۸۴	۴۵۶	۲۱۶۴	-۱۷۰۸
۱۳۸۵	۴۰۹	۲۰۰۰	-۱۵۹۱
۱۳۸۶	۴۳۰	۲۲۶۴	-۱۸۳۴

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

با توجه به این جدول‌ها مشاهده می‌شود که در محاسبه ارزش دفتری و اقتصادی قیمت تمام شده و یارانه آب و خدمات دفع فاضلاب در مرحله توزیع آن، تفاوت فاحشی میان ارقام وجود دارد. این تفاوت ناشی از آن است که در محاسبات دفتری، آب تحویلی از شرکت‌های آب منطقه‌ای به شرکت‌های آب و فاضلاب و نیز قیمت انرژی برق مورد نیاز برای پمپاژ، یارانه‌ای پیش‌بینی شده و در قیمت اقتصادی هزینه فرصت سرمایه نیز افزوده شده است. در ضمن به دلیل وجود تورم، تجدید ارزیابی دارایی‌ها نیز صورت گرفته است.

جدول ۳-۱۰. یارانه آب در بخش تأمین در سال ۱۳۸۶

شبهه محاسبه	دفتری ۱۳۸۵	دفتری ۱۳۸۶	واقعی ۱۳۸۶
متوسط قیمت تمام شده (ریال به ازای هر متر مکعب)	۱۰۹	۱۲۲/۴	۱۰۷۶
متوسط قیمت فروش (ریال به ازای هر متر مکعب)	۳۰	۳۰	۳۰
حجم مصرف (میلیارد متر مکعب)	۹۰	۹۰	۹۰
یارانه آب بر اساس قیمت تمام شده (میلیارد ریال)	۷۱۳۷	۷۱۳۷	۹۴۱۴۰

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

در خصوص برآورد و محاسبه میزان یارانه آب، هر چند قیمت تمام شده دفتری نیز بیان‌کننده اعطای یارانه در وضعیت فعلی است اما به منظور برآورد میزان یارانه، همچنین امکان هدفمندسازی یارانه لازم است مبنای مشخصی برای قیمت‌گذاری آب تنظیم شود.

جدول ۳-۱۱. یارانه آب در بخش توزیع در طول دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۸۱

اقتصادی	دفتري						شیوه محاسبه
	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	سال
۵۰۹۴	۱۵۹۹	۱۳۸۴	۱۲۵۸	۱۱۲۵	۹۸۱	۸۱۷	متوسط قیمت تمام شده (ریال به ازای هر متر مکعب)
۸۰۰	۸۸۵	۷۶۷	۷۵۳	۷۴۹	۷۰۵	۶۴۶	متوسط قیمت فروش (ریال به ازای هر متر مربع)
۳/۷	۳/۷۱	۳/۵۴	۳/۴	۳/۱۸	۲/۹۷	۲/۶۰	حجم فروش (میلیون متر مکعب)
۱۵۸۸	۲۶۴۹	۲۱۸۵	۱۷۱۷	۱۱۹۸	۸۲۰	۴۴۵	یارانه آب براساس قیمت تمام شده (میلیارد ریال)

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

۳-۱-۳- یارانه کالاهای اساسی

کالاهای اساسی یارانه‌ای، اقلامی مانند: برنج، روغن، قند و شکر، گندم، شیر، پنیر، گوشت و دارو، شیرخشک و غیره را در برمی‌گیرد. همان‌طور که در جدول شماره ۳-۱۲ ملاحظه می‌شود، میزان یارانه کالاهای اساسی طی سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹ روند صعودی داشته است. حداکثر میزان یارانه پرداختی کالاهای اساسی مربوط به سال ۱۳۸۶ (۴۲۲۵۷ میلیارد ریال) بوده است که از این میزان، گندم با ۲۴۸۲۲ میلیارد ریال (۵۸/۷ درصد) بیشترین سهم و آرد اختصاص یافته به مددجویان سازمان بهزیستی با ۴۱/۴ میلیارد ریال (۰/۰۹ درصد)، کمترین سهم را داشته‌اند. یادآوری می‌شود یارانه هدفمند کالاهای اساسی، مجموع ارقام یارانه بن غیرنقدی اقشار آسیب‌پذیر، شیر مدارس و سهمیه آرد و نان کمیته امداد امام خمینی "ره" و سازمان بهزیستی کشور، ذخیره حوادث غیر مترقبه و مواد غذایی مددجویان کمیته امداد امام خمینی "ره" و سازمان بهزیستی کشور بوده که در سال ۱۳۸۶، حدود ۱۱/۲ درصد از کل یارانه کالاهای اساسی را به خود اختصاص داده است. روند یارانه پرداختی به کالاها و خدمات مختلف در دوره مورد بررسی، نشان می‌دهد که یارانه مربوط به کالاهای اساسی از هدفمندی نسبی بالایی نسبت به سایر زمینه‌ها برخوردار بوده است.

جدول ۳-۱۲. یارانه کالاهای اساسی در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

کالاهای اساسی	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	ویژگی (هدفمند/ غیرهدفمند)
برنج، روغن و قند و شکر	۱۶۰	۴۳۹	۲۳۵/۷	۸۰۶/۳	۳۱۹۳/۹	۵۷۶۵/۸	۶۱۰۰	۶۴۳۶/۲	غیرهدفمند
پنیر	۱۹۳	۲۴۷/۴	۱۹۷	۳۵۷/۵	۵۱۴/۳	۲۴۹/۳	۰	۰	غیرهدفمند
گندم	۵۸۳۵	۶۸۱۹	۱۰۰۶۱	۱۶۸۵۹	۱۷۹۰۲/۷	۲۲۵۲۴	۲۴۵۷۰	۲۴۸۲۲	غیرهدفمند
شیر خانوار	۳۸۰	۵۱۲	۳۵۴/۲	۹۵۶/۸	۱۷۴۳/۲	۲۱۲۲/۵	۲۱۸۹/۹	۲۶۶۸/۵	غیرهدفمند
شیر مدارس	۵۰	۵۰	۱۱۴/۲	۳۷۲	۵۶۷	۹۱۴/۹	۱۱۳۷	۱۲۹۳	هدفمند
دارو و شیر خشک	۲۰۸۲/۹	۱۳۱۸/۳	۲۱۴۹/۸	۱۹۴۹/۹	۱۳۰۳/۸	۲۰۵۸/۹	۲۳۹۳	۳۵۹۹	غیرهدفمند
بن اقشار	*	*	*	*	*	۱۵۷۵	۲۸۰	۲۸۰	هدفمند
گوشت کمیته امداد امام	۵۰	۲۲۷/۸۱	۲۳۳/۰۵	۰/۶۸	*	*	*	*	هدفمند
گوشت سازمان بهزیستی	۵۰	*	*	*	*	*	*	*	هدفمند
ذخیره حوادث	*	*	*	*	*	*	۲۵۲/۱۲	۲۴۷/۹	به نسبت هدفمند
آرد کمیته امداد	*	*	*	*	*	*	۱۹۱/۱	۲۶۹/۱۳	هدفمند
آرد بهزیستی	*	*	*	*	*	*	۲۶	۴۱/۴	هدفمند
جمع کل	۸۸۰۰/۹	۹۶۱۳/۵	۱۳۳۴۵	۲۱۳۰۲	۲۵۲۲۵	۳۵۲۱۰	۳۹۷۳۹	۴۲۲۵۷	-
جمع هدفمند**	۱۵۰	۲۷۷/۸۱	۳۴۷/۲۵	۳۷۲/۶۸	۵۶۷	۲۴۸۹/۹	۴۴۸۶/۲	۴۷۳۱/۴	-
نسبت هدفمند به کل**	۱/۷۰	۲/۸۹	۲/۶۰	۱/۷۵	۲/۲۵	۷/۰۷	۱۱/۲۹	۱۱/۲۰	-

* نبود اطلاعات آماری / ** محاسبات کارشناسی کارگروه تولید، مصرف و مهار تورم برنامه پنجم

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

۳-۱-۴- یارانه بخش صنعت

یارانه بخش صنعت به روش‌های گوناگون پرداخت می‌شود که به صورت نمونه می‌توان از یارانه: تولید کالاهای صنعتی، منابع تولید داخلی کالاهای صنعتی، منابع تولید وارداتی کالاهای صنعتی، مصرف کالاهای صنعتی و صادرات کالاهای صنعتی نام برد. مهمترین یارانه‌ای که بخش صنعت و معدن ایران از آن بهره‌مند می‌شود، یارانه منابع تولید داخلی و به صورت خاص یارانه حامل‌های انرژی و سود تسهیلات اعتباری است.

سهم بخش صنعت (گروه صنایع و معادن) در تولید ناخالص داخلی طی سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹ روند افزایشی داشته و از ۲۱ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۲۶ درصد در سال ۱۳۸۶ رسیده است. از سوی دیگر، بررسی سهم بخش

صنعت از مصرف نهایی انرژی، بیان‌کننده آن است که مصرف انرژی در این بخش روند با ثباتی داشته و با وجود بالا رفتن سهم بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی، میزان انرژی مصرفی تغییر چندانی نکرده است، اما باید توجه داشت که میزان مصرف انرژی در بخش صنعت و شاخص شدت انرژی این بخش در مقایسه با استانداردهای بین‌المللی، بسیار بالا و بهره‌وری استفاده از انرژی پایین است؛ بنابراین اصلاح و بازبینی فناوری تولید در این بخش ضروری به نظر می‌رسد. سهم بخش صنعت از یارانه انرژی طی سال‌های مورد نظر با نوسانهایی روبه‌رو بوده است اما در سال ۱۳۸۵ با وجود افزایش سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی، سهم این بخش از یارانه انرژی تا حد زیادی کاهش یافته است.

۳-۱-۵ - یارانه بخش کشاورزی

عمده حمایت از بخش کشاورزی در ایران به سه روش: **حمایت قیمتی** (خرید تضمینی)، **حمایت‌های نهاده‌ای** و **سایر حمایت‌ها** (پرداخت غرامت خشکسالی و بخشی از حق بیمه محصولات کشاورزی) صورت می‌گیرد. بخش قابل توجهی از یارانه‌های کشاورزی به انواع: کود شیمیایی، سم و بذر، ماشین‌های کشاورزی (تراکتور و کمباین)، واکسن و سموم دامی، سود و کارمزد تسهیلات اعتباری، حق بیمه محصولات کشاورزی، خدمات هواپیمایی ویژه سمپاشی، توزیع نهال و تخم نوغان و زیان خریدهای تضمینی اختصاص می‌یابد.

عرضه نهاده‌های تولید شامل: انواع کود، سموم، بذر، ماشین‌های کشاورزی، واکسن دامی و غیره با قیمتی نازل‌تر از بازار آزاد به کشاورزان، یکی از روش‌های تقویت بنیه تولید در کشاورزی است. بدین ترتیب با کاهش هزینه‌های تولید، فعالیت کشاورزی سودآورتر می‌شود. عرضه نهاده‌ها با قیمتی پایین‌تر از قیمت بازار یا حتی قیمت تمام شده از طریق پرداخت بخشی یا تمام هزینه‌های آن توسط دولت در قالب یارانه صورت می‌گیرد. همان‌طور که در جدول شماره ۳-۱۳ ملاحظه می‌شود، میزان یارانه نهاده‌ها و عوامل تولید کشاورزی طی سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹، دارای روند صعودی بوده (به جز سال ۱۳۸۰) است، اما در دو سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶، این روند معکوس شده و رو به کاهش نهاده است. حداکثر میزان یارانه پرداختی نهاده‌های کشاورزی، مربوط به سال ۱۳۸۴ بوده است که از این میزان، کود شیمیایی با اختصاص ۵۷۶۳ میلیارد ریال (۵۹ درصد) بیشترین سهم و خدمات هواپیمایی ویژه با اختصاص ۲۰/۲ میلیارد ریال (۰/۲ درصد) کمترین سهم را داشته‌اند. بخش کشاورزی، علاوه بر یارانه پرداختی به نهاده‌های تولیدی از یارانه انرژی نیز استفاده می‌کند. این گونه یارانه‌ها از لحاظ میزان ارزش و همچنین نقش آنها در حمایت از بخش کشاورزی، نسبت به سایر انواع یارانه‌های کشاورزی از اهمیت بالاتری برخوردار هستند. در جدول شماره ۱۴-۳، مصرف انرژی بخش‌های مختلف اقتصادی کشور و بخش کشاورزی، ارزش افزوده و سایر نسبت‌های مرتبط با یارانه انرژی این بخش منعکس شده است.

جدول ۳-۱۳. یارانه نهاده‌های کشاورزی در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

ردیف	نوع یارانه	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
۱	کود شیمیایی، سم و بذر:	۶۰۱/۰۷۲	۵۲۸/۴	۶۲۷/۵	۶۷۰	۷۵۰	۶۵۳۲/۷	۷۷۴۰	۶۰۶۸
	سم و بذر			۷۲/۵	۸۹/۱	۱۰۰	۷۶۹/۷	۷۹۰	۶۰۶۸
	کود شیمیایی			۵۵۵	۵۸۰/۹	۶۵۰	۵۷۶۳	۶۹۵۰	-
۲	تعهدات کود شیمیایی	-	-	-	-	-	۱۲۶۲/۰۸	-	-
۳	یارانه نهاده های کشاورزی	-	-	-	-	۱۰۵۰	-	-	-
۴	واکسن و داروهای دامی	۱۲/۵	۲۰	۲۱/۱	۱۶/۹۸۳۱	۳۸/۵۷۷	۴۹۰	۴۰۰	۱۳۵
۵	جبران زیان کمباین	-	-	۶/۵۱۵۱	۱۲/۴۵۴۷	۲۵	۱۱۲۸/۷	-	۷۷۰
۶	جبران زیان تراکتور	-	-	-	۱۱۶/۶۵۲	-	-	-	-
۷	زیان سال ۱۳۸۲ کمباین سهند	-	-	-	-	۵/۳۱۳	-	-	-
۸	یارانه خدمات هواپیمایی ویژه	-	-	-	-	۱۰/۲	۲۰/۲	۲۵	۲۵
۹	ماشین آلات و ادوات خاص کشاورزی	-	-	-	-	-	-	۸۶۰	-
۱۰	انواع نهال	-	-	-	-	-	-	۱۰۰	-
۱۱	اسید فسفریک و خاک فسفات	-	-	-	-	-	۲۸۰	۳۲۵	-
۱۲	ایجاد و تجهیز آزمایشگاه کشاورزی و دامپزشکی و بنگاههای عرضه نهاده و عوامل تولید کشاورزی	-	-	-	-	-	-	۵۰	-
۱۳	بهینه سازی مصرف سموم دفع آفات نباتی	-	-	-	-	-	-	-	۲۴۰
۱۴	تأمین وجوه اداره شده برای توسعه فعالیت های کشاورزی	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۷۸
۱۵	توسعه خدمات بهداشتی و درمانی دام های روستایی و عشایری	-	-	-	-	-	-	-	۱۶۵
	جمع	۶۱۳/۵۷	۵۴۸/۴	۶۵۵/۱۲	۸۱۶/۱	۱۸۷۹/۱	۹۷۱۳/۷	۹۵۰۰	۸۴۸۱

مأخذ: هفته نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

جدول ۳-۱۴. مصرف و یارانه انرژی در بخش کشاورزی در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

شرح	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
کل مصرف نهایی انرژی در بخش‌های مختلف	۶۲۱/۹	۶۳۹/۷	۶۹۱/۶	۷۲۴/۶	۷۷۸/۷	۸۵۵/۷	۹۳۱/۶	-
میزان مصرف انرژی در بخش کشاورزی	۳۰/۸	۳۰/۴	۲۹/۳	۳۱/۶	۳۲/۲	۳۳/۴	۳۶/۸	-
سهم بخش کشاورزی از کل مصرف نهایی انرژی (درصد)	۴/۹۵	۴/۷۵	۴/۲۳	۴/۳۶	۴/۱۳	۳/۹	۳/۹۵	-
یارانه انرژی در بخش کشاورزی	۹۹۴۱/۳	۹۳۴۷/۳	۹۸۷۴/۳	۹۹۷۲/۶	۱۳۳۰۰/۵	۲۵۴۷۹/۳	۲۸۰۵۵/۴	-
سهم یارانه انرژی بخش کشاورزی از کل یارانه انرژی (درصد)	۷/۷۸	۸/۱۶	۸/۱۸	۷/۸۸	۷/۶۹	۶/۳۴	۷/۳۲	-
تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶	۳۲۰۰۶۹	۳۳۰۵۶۵	۳۵۵۵۵۴	۳۷۹۸۳۸	۳۹۸۲۳۴	۴۲۰۹۲۷/۶	۴۴۶۸۸۰	۴۷۷۶۸۳
ارزش افزوده بخش کشاورزی	۴۵۷۷۴	۴۴۷۳۸	۴۹۸۱۸	۵۳۳۶۲	۵۴۵۲۱	۵۹۶۰۲/۴	۶۲۳۸۵/۸	۶۶۲۳۵
نسبت ارزش افزوده بخش کشاورزی به تولید ناخالص داخلی (درصد)	۱۴/۳	۱۳/۵	۱۴/۰۱	۱۴/۰۴	۱۳/۶	۱۴/۱	۱۴	۱۳/۹
نسبت یارانه بخش کشاورزی به ارزش افزوده بخش (درصد)	۲۱/۷	۲۰/۸	۱۹/۸	۱۸/۶	۲۴/۳	۴۲/۷	۴۴/۹	-

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

۳-۱-۶ - یارانه بخش حمل و نقل

بخش حمل و نقل، یکی از مصرف‌کنندگان عمده انرژی است. یکی از نکته‌های اصلی معضل آلودگی محیط‌زیست در قرن جدید، چالش کنترل مصرف انرژی در بخش حمل و نقل است. افزایش مصرف فرآورده‌های نفتی با رشد شهرنشینی و صنعتی شدن، رو به افزایش بوده و ادامه روند مصرف کنونی، چه به لحاظ معضلات زیست محیطی و چه از نظر محدودیت منابع فسیلی به طور مسلم امکان‌پذیر نخواهد بود. بخش حمل و نقل با توجه به اهمیت آن در رشد و توسعه بخش واقعی اقتصاد و نقش اساسی آن در فرایند تولید و توزیع، در برنامه‌های توسعه کشور از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا، در طول سالیان گذشته، این بخش به شکل‌های مختلف مورد حمایت‌های دولتی قرار گرفته است. یکی از مهمترین انواع حمایت‌ها در این بخش پرداخت‌های دولتی در قالب یارانه‌هاست.

یارانه‌های بخش حمل و نقل نیز مانند سایر بخش‌های اقتصادی به صورت‌های مختلف مانند یارانه سود تسهیلات، یارانه انرژی مصرفی بخش حمل و نقل، بلیت‌های قطار و هواپیما و ... پرداخت می‌شود اما در این قسمت، به منظور سهم بالای یارانه حامل‌های انرژی و اهمیت موضوع به این گونه یارانه‌ها اشاره می‌شود.

در طول دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶، میزان کل مصرف نهایی انرژی در بخش‌های مختلف، روند رو به رشدی داشته است، به گونه‌ای که با رشد متوسط سالانه ۶/۹۷ درصد از ۶۲۱/۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹ به ۹۳۱/۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. در همین دوره، میزان مصرف انرژی در بخش حمل و نقل با رشد سالانه ۶/۶۸ درصد از ۱۸۳/۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹ به ۲۷۰/۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۵ رسیده است، همچنین در طول دوره مورد بررسی، این بخش به طور متوسط ۲۹/۵ درصد از کل مصرف نهایی انرژی را به خود اختصاص داده است. همچنین یارانه اختصاص یافته به انرژی مصرفی در بخش حمل و نقل در دوره زمانی ۱۳۷۹ - ۱۳۸۵ از روند رو به رشدی برخوردار بوده و تنها در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ماقبل آن، کاهش جزئی داشته است. علت اصلی آن، کاهش قیمت منطقه‌ای نفت گاز در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ۱۳۷۹ است که در تأمین انرژی مصرفی بخش، بیشترین سهم را دارد. بر اساس اطلاعات موجود در جدول شماره ۳-۱۵، میزان یارانه اختصاص یافته به این بخش، در طول دوره مورد نظر به طور متوسط از رشد ۲۵ درصدی برخوردار بوده است.

جدول ۳-۱۵. میزان یارانه، مصرف و ارزش افزوده بخش حمل و نقل در دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹

شرح	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
شرح	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
کل مصرف نهایی انرژی در بخش‌های مختلف	۶۲۱/۹	۶۳۹/۷	۶۹۱/۶	۷۲۴/۶	۷۷۸/۷	۸۵۵/۷	۹۳۱/۶	-
میزان مصرف انرژی در بخش حمل و نقل	۱۸۳/۴	۱۹۴/۴	۲۰۹	۲۲۰/۸	۲۳۴	۲۵۴/۳	۲۷۰/۴	-
سهم بخش از کل مصرف نهایی انرژی (درصد)	۲۹/۴	۳۰/۳	۳۰/۲	۳۰/۴	۳۰	۲۹/۷	۲۹	-
تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶	۳۲۰۰۶۹	۳۳۰۵۶۵	۳۵۵۵۵۴	۳۷۹۸۳۸	۳۹۸۲۳۴	۴۲۰۹۲۷/۶	۴۴۶۸۸۰	۴۷۷۶۸۳
ارزش افزوده بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	۲۹۶۴۷	۳۱۲۹۱	۳۲۳۶۱	۳۴۷۴۰	۳۶۵۸۱	۳۹۵۱۲/۵	۴۵۰۳۰/۹	۵۱۵۵۱
نسبت ارزش افزوده بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات به تولید ناخالص داخلی (درصد)	۹/۲	۹/۴۶	۹/۱۰	۹/۱۴	۹/۱۸	۹/۳۸	۱۰	۱۰/۷
یارانه انرژی در بخش حمل و نقل	۴۲۷۴۵/۱	۳۳۴۶۳/۹	۴۰۱۶۳/۸	۴۴۸۹۰/۷	۷۱۸۱۰/۷	۱۲۷۴۶۹/۷	۱۶۳۷۸۸/۸	-
سهم یارانه انرژی بخش حمل و نقل از کل یارانه انرژی (درصد)	۳۳/۴	۲۹/۲	۳۳/۳	۳۵/۵	۴۱/۵	۳۱/۷	۴۲/۷	-

مأخذ: هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸

از سوی دیگر، روند رو به رشد نسبت ارزش افزوده بخش حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری به تولید ناخالص داخلی در دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۷۹ به گونه‌ای بوده که این نسبت از سال ۱۳۷۹ تا سال ۱۳۸۶ سالانه بطور متوسط ۲/۱ درصد افزایش یافته است. از سوی دیگر، یارانه انرژی اختصاص یافته به بخش حمل و نقل نسبت به ارزش افزوده این بخش روند رو به رشدی داشته به صورتی که این نسبت با رشد متوسط سالانه ۱۶/۶ درصدی از ۱۴۴/۲ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۳۶۳/۷ درصد در سال ۱۳۸۵ رسیده است. طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۷۹ این بخش بطور متوسط ۳۵ درصد یارانه‌های پرداختی به انرژی را به خود اختصاص داده که این سهم در طول سال‌های مورد بررسی بطور متوسط سالانه ۴/۲ درصد رشد داشته است (هفته‌نامه برنامه، شماره ۳۱۲، ۱۳۸۸).

۳-۱-۲- برخی پیامدهای پرداخت عام و غیرهدفمند یارانه‌ها

• قاچاق کالاهای یارانه‌ای

ارزان بودن قیمت برخی کالاهای یارانه‌ای نظیر: فراورده‌های نفتی و دارو به تشدید قاچاق این کالاها به خارج از کشور شده است، به عبارتی دیگر، یارانه‌های پرداختی به مصرف‌کنندگان خارجی نیز تعلق گرفته است. نکته جالب توجه آنکه، دولت در واکنش به تقاضای فزاینده بنزین در جامعه، یارانه قابل ملاحظه‌ای برای واردات فراورده پرداخت می‌کند، این در حالی است که بخشی از بنزین وارداتی به دلیل ارزان بودن به کشورهای همجوار، قاچاق می‌شود. این امر در مورد گندم و آرد نیز صادق است.

• افزایش واردات

پرداخت عام یارانه، علاوه بر پیامدهای سوء بر الگوهای مصرف، تولید و اشتغال به تشدید واردات کالاها نیز منجر شده است. در واقع، تقاضای فزاینده ناشی از رشد جمعیت و نیازهای جدید و عدم سرمایه‌گذاری در زمینه‌های تولید، زیرساخت‌ها و اشتغال مولد و پایدار بر اثر اعمال سیاست پایین نگه‌داشتن قیمت‌های این نوع کالاها و پرداخت غیرهدفمند یارانه و عدم ایجاد انگیزه تولید در بخش کشاورزی و صنعت، سبب شده است تا واردات به عنوان ساده‌ترین راه حل پاسخگویی به نیازهای مردم مورد توجه قرار گیرد.

• بی‌عدالتی و عدم کارایی

باوجود آنکه سالانه بخش قابل توجهی از بودجه سالانه دولت به یارانه‌ها اختصاص می‌یابد، اما در بسیاری از موارد گروه‌های مستحق را هدف قرار نداده و موجب بهره‌مندی ناعادلانه گروه‌های درآمدی از یارانه‌ها می‌شود، اقشار مرفه به دلیل مصرف بیشتر، بهره بیشتری از یارانه‌ها می‌برند. به عبارت دیگر با افزایش سطح درآمد خانوارها، سهم برخورداران آنها از یارانه نیز افزایش می‌یابد، این امر به نوبه خود دارای ۴ ایراد اساسی به شرح زیر است:

- * بالا بودن میزان هزینه سیستم در مقایسه با منافع تعلق گرفته به فقرا (گروه‌های هدف).
- * هدفمند نبودن آن برای فقرا: بدین معنا که به لحاظ مطلق، خانوارهای پردرآمد، بیشترین منفعت را از یارانه‌های پرداختی کسب خواهند کرد.
- * خروج سهم قابل ملاحظه‌ای از منافع یارانه‌ها از طریق سیستم توزیع (وجود فساد).
- * محرومیت طیف وسیعی از خانوارهای فقیر (به‌ویژه در مناطق روستایی) از یارانه‌ها (به‌ویژه یارانه انرژی).

۳-۱-۸- مشکلات نظام فعلی پرداخت یارانه‌ها

در نظام فعلی پرداخت یارانه، اگر چه مبلغ هنگفتی به صورت مستقیم و غیرمستقیم در اختیار مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان قرار می‌گیرد و از این طریق، زمینه‌های افزایش رفاه اقتصادی و توان رقابت‌پذیری اقتصادی فراهم می‌آید، همچنان مشکلاتی در عملکرد وجود دارد که مانع از تحقق کامل هدف‌های این نظام است. در این قسمت به مهمترین این مشکلات پرداخته می‌شود:^{۲۹}

* پرداخت همگانی و کاهش اثربخشی یارانه‌ها

یکی از مشکلات مهم نظام فعلی، رابطه مستقیم بهره‌مندی از یارانه‌ها با میزان مصرف است؛ بدان مفهوم که گروه‌های با مصرف بالاتر، بیشتر از یارانه برخوردار می‌شوند و گروه‌های با مصرف کمتر طبعاً از یارانه کمتری استفاده می‌کنند. خانواده‌ای که دارای چند خودرو هست و یا دارای چند واحد ملکی است به همان اندازه از یارانه‌های انرژی استفاده می‌کند و سهم بیشتری از یارانه را نصیب خود می‌کند، این در حالی است که دهک‌های پایین جامعه از حداقل‌های یارانه به علت نداشتن همان ثروت برخوردار می‌شوند.^{۳۰}

* افزایش بی‌رویه مصرف و فشار بر منابع عمومی بودجه دولت

پرداخت یارانه و افزایش نیافتن قیمت‌های انرژی طی سال‌های اخیر به ایجاد شکاف بین قیمت‌های داخلی و جهانی انرژی منجر شده است. قیمت‌های جهانی انرژی، تابعی از رویدادهای اقتصادی جهان است و این در حالی است که در کشور ما با پرداخت یارانه بسیار، قیمت انرژی در پایین‌ترین سطح خود نسبت به کشورهای جهان قرار دارد. این امر خود زمینه ظهور پدیده قاچاق برخی اقلام انرژی برای خروج غیرقانونی از کشور نیز بوده است.^{۳۱}

^{۲۹} - دبیرخانه کارگروه تحولات اقتصادی، گزارش پشتیبان چارچوب کلی طرح تحول اقتصادی، گزارش ۱ ویرایش ۲، مرداد ۱۳۸۷، ص ۲۷.

^{۳۰} - دبیرخانه کارگروه تحولات اقتصادی، گزارش پشتیبان چارچوب کلی طرح تحول اقتصادی، گزارش ۱ ویرایش ۲، مرداد ۱۳۸۷، ص ۲۷ و ۲۸.

^{۳۱} - دبیرخانه کارگروه تحولات اقتصادی، گزارش پشتیبان چارچوب کلی طرح تحول اقتصادی، گزارش ۱ ویرایش ۲، مرداد ۱۳۸۷، ص ۲۹.

* کاهش رقابت‌مندی تولیدات داخل در بازارهای جهانی

پایین بودن قیمت انرژی در داخل منجر به اقتصادی شدن استفاده از فناوری‌های هدردهنده انرژی می‌شود. این امر سبب افزایش قابل توجه مصرف انرژی، افت شدید بهره‌وری انرژی و نیز افزایش انرژی به نسبت بسیاری دیگر از کشورها می‌شود.^{۳۲}

* سایر مشکلات

علاوه بر موارد مذکور، برخی دیگر از مشکلات نظام فعلی پرداخت یارانه‌ها در اقتصاد ایران به شرح زیر هستند:

- رشد جمعیت و افزایش تقاضا برای خدمات عمومی و زیربنایی در کنار محدودیت منابع
- فراهم شدن زمینه فسادهای اقتصادی به‌ویژه قاچاق کالاهای یارانه‌ای
- کاهش تورم کنونی در مقابل افزایش تورم آینده به دلیل برهم خوردن توازن بودجه
- افزایش مقاومت در برابر تغییر و مشکل‌تر شدن اصلاح نظام پرداخت یارانه‌ها
- افزایش هدر رفت منابع و تشدید تخریب محیط زیست.^{۳۳}

۳-۲- چالش‌های وضع موجود

از چالش‌های بنیادی وضع موجود (نظام فعلی پرداخت یارانه‌ها) می‌توان به بالا بودن میزان یارانه‌ها اشاره کرد به گونه‌ای که میزان یارانه‌های پیش‌بینی شده در قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور، ۴۴۹/۶ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که حدود ۷۶/۵ درصد بودجه عمومی کشور را تشکیل می‌دهد. از این میزان یارانه، انرژی با ۸۶/۶ درصد بالاترین سهم را داشته است و پس از آن، کالاهای اساسی و نهاده‌های کشاورزی به ترتیب ۱۰/۳ درصد و ۲/۳ درصد در رتبه‌های بعد قرار دارند.

این امر دارای چند ایراد اساسی به شرح زیر است:

الف)- موجب از دست رفتن فرصت‌های مفید، اتلاف منابع و استفاده ناکارآمد از آنها می‌شود.

یعنی، پرداخت یارانه با تاثیر بر نظام قیمت‌ها بر ذائقه و خواست مصرف‌کننده نیز اثر می‌گذارد، به طوری که مصرف کالاهای یارانه‌ای را افزایش می‌دهد، از این‌رو در مورد کالاهایی که تولید داخل جوابگوی تقاضا نباشد، دولت باید با صرف ارز کمیاب به واردات آن اقدام کند. از سوی دیگر، به دلیل اینکه مصرف‌کننده قیمت واقعی کالای یارانه‌ای را پرداخت نمی‌کند، مصرف بهینه آن را نیز رعایت نخواهد کرد و بحث اسراف‌گری در جامعه شدت می‌یابد. همین امر، افزایش یارانه‌ها را موجب می‌شود که خود یکی از عوامل اصلی کسری بودجه در اقتصاد کشور به شمار می‌رود.

ب)- باعث بهره‌مندی ناعادلانه گروه‌های درآمندی از یارانه‌ها است.

^{۳۲} - دبیرخانه کار گروه تحولات اقتصادی، گزارش پشتیبان چارچوب کلی طرح تحول اقتصادی، گزارش ۱ ویرایش ۲، مرداد ۱۳۸۷، ص ۲۹.

^{۳۳} - دبیرخانه کار گروه تحولات اقتصادی، گزارش پشتیبان چارچوب کلی طرح تحول اقتصادی، گزارش ۱ ویرایش ۲، مرداد ۱۳۸۷، ص ۳۰.

با وجود آنکه سالانه بخش قابل توجهی از بودجه سالانه دولت به یارانه‌ها اختصاص می‌یابد، اما در بسیاری از موارد گروه‌های مستحق را هدف قرار نداده است و اقشار مرفه به دلیل مصرف بیشتر، بهره بیشتری از یارانه‌ها می‌برند. به عنوان مثال، ترازنامه انرژی سال ۱۳۸۴ کل کشور نشان می‌دهد که فقیرترین خانوارهای شهری (دهک اول)، ۰/۸ درصد و فقیرترین خانوارهای روستایی، تنها ۰/۴ درصد از کل یارانه بنزین را به خود اختصاص داده‌اند.

ج- باعث ایجاد رابطه مستقیم بهره‌مندی از یارانه‌ها با میزان مصرف شده است.

یعنی گروه‌های با مصرف بالاتر، بیشتر از یارانه برخوردار می‌شوند. به تعبیر دیگر، میزان مصرف بنزین، گازوئیل، برق و گاز طبیعی در دهک‌های بالا به مراتب بیشتر از مصرف دهک‌های پایینی است. به عنوان مثال، میزان مصرف بنزین در دهک دهم خانوار شهری، تقریباً ۱۴ برابر مصرف دهک اول است. همین امر سبب شده است تا میزان برخورداری دهک‌های بالا از یارانه بسیار بیشتر از دهک‌های پایینی (گروه‌های هدف) باشد؛ به نحوی که میزان یارانه دریافتی دهک دهم از بنزین، ۲۶ برابر میزان یارانه بنزین دریافتی توسط دهک اول شهری است.

از این رو، به خوبی مشخص می‌شود که دهک‌های بالای درآمدی با وجود برخورداری از توان مالی بالاتر به نسبت دهک‌های پایینی درآمد، به میزان بالاتری از یارانه انرژی بهره‌مند هستند. این مساله، ناقض هدف «عدالت اجتماعی» در اختصاص یارانه‌ها است.

۳-۳- دلایل و هدف‌های پرداخت یارانه‌ها

یارانه، سود اقتصادی است که معمولاً دولت‌ها به تولیدکنندگان کالا برای تقویت بازار رقابتی کشورها پرداخت می‌کنند و این یارانه‌ها ممکن است مستقیم یا غیرمستقیم باشد، همچنین یارانه‌ها به دو نوع یارانه‌های صادراتی و یارانه‌های داخلی کشورها تقسیم می‌شوند. یارانه‌های صادراتی مساعده‌های قابل تفویض در نزد شرکت‌هایی است که دولت به شرط صادرات محصولاتشان، چنین یارانه‌ها را در اختیار این شرکت‌ها قرار می‌دهد. یارانه‌های داخلی کشورها نیز مساعدت‌هایی است که به صورت غیرمستقیم به مردم پرداخت می‌شود.

تنوع و پیچیدگی محاسبات و کاربردهای گوناگون یارانه‌ها، و همچنین تاثیرات و نتایج گوناگونی که روش پرداخت یارانه می‌تواند داشته باشد، ضرورت طبقه‌بندی و تفکیک آن را بیشتر نمایان می‌سازد. به نسبت گستردگی وظایف دولت در اقتصاد، یارانه‌ها می‌توانند از تنوع بیشتری برخوردار باشند.

• هدف‌های اقتصادی

یارانه اقتصادی عبارت است از کمکی که دولت مرکزی به کاهش هزینه تولیدکنندگان بخش خصوصی و یا به مصرف‌کنندگان یک کالای ویژه و یا استفاده‌کنندگان از یک سرویس خدماتی، و یا به یک عامل تولیدی

می‌دهد، ولی دولت پاداش یا عوض مالی متقابل دریافت نمی‌کند، تنها شرط دولت این است که دریافت‌کننده کمک، نحوه عمل خود را تغییر و یا تعدیل کند و از این راه، تولید یا عرضه و یا مصرف کالاهای مورد نظر و یا فعالیت‌های اقتصادی را تشویق کند و یا از توسعه آن با این روش از طریق غیرمستقیم جلوگیری نماید.

• هدف‌های توسعه‌ای

کمک‌های دولتی به منظور تقویت زیربنای اقتصادی و اجتماعی کشور در برای تعادل بخشیدن به نظام تولید، مصرف و هزینه نمودن درآمدهای عمومی، همچنین کمک به ایجاد موسسات تحقیقاتی و انتقال فناوری و علوم، مراکز اطلاعات پایه‌ای، کمک هزینه تحصیلی دانشجویان داخل و خارج از کشور به منظور تقویت نیروی انسانی کارآمد و حتی کمک‌هایی را که در بودجه دولت، برای تربیت تکنسین‌ها، مهندسان و کارگران حرفه‌ای می‌شود، می‌توان نوعی کمک با هدف‌های توسعه‌ای نامید.

• هدف‌های اجتماعی

این نوع یارانه‌ها که با عنوان یارانه‌های مستقیم در قسمت پیشگیری از خسارات احتمالی جای می‌گیرد، شامل، کمک‌های وسیع مالی در برای مطالعات در کشف امور جنائی، نحوه رشد جمعیت، اوقات فراغت جوانان و چاره‌اندیشی برای این مشکلات است. البته می‌توان یارانه‌های مصرفی را که سبب کاهش هزینه خانوار و «رضامندی نسبی» خانوارها می‌شود را نیز نوعی یارانه اجتماعی نامید.

• هدف‌های سیاسی

یارانه سیاسی، نوعی کمک‌های دولت است که هدف اصلی آن سیاسی است و قلمرو عمل آن می‌تواند هم در داخل، برای هماهنگ نمودن اکثریت جامعه با مواضع سیاسی و اقتصادی دولت در راستای تحکیم امنیت ملی، و هم کمک‌های بلاعوض به دیگر کشورها، برای تحکیم مبانی سیاسی دولت شامل باشد. این کمک‌ها که گاه ارقام چشم‌گیری را در بودجه برخی از کشورهای مقتدر به خود اختصاص می‌دهد، صرف گسترش مبانی سیاسی و گاه ایدئولوژیک نظام‌های سیاسی این کشورها می‌شود. در رژیم گذشته، کمک به کشورهای منطقه خلیج فارس برای آرام‌سازی و امنیت منطقه و در نظام جمهوری اسلامی، کمک به کشورهای مستضعف و مسلمان جهان، می‌تواند از جمله یارانه‌های سیاسی به شمار آید.

• هدف‌های فرهنگی

از آنجایی که در اغلب مجامع اقتصادی، بخش خصوصی نمی‌تواند از امور هنری، علمی، انسانی و مذهبی، هماهنگ با سیاست عمومی حمایت کند، دولت باید برای این امور یارانه تعیین کند. این مسأله شامل کمک‌های پولی و غیره به افراد محلی برای دستیابی به هدف‌های مورد توجه حکومت مرکزی است. در ایران، پرداخت‌هایی را که توسط سازمان حمایت از مصرف‌کننده، برای کاهش قیمت کاغذ روزنامه در سال‌های ۶۷ و ۶۸ انجام گرفته است را می‌توان از این نوع یارانه دانست.

• هدف‌های مصرفی

ممکن است هدف دولت از این پرداخت‌ها، کمک رفاهی به گروه خاصی از مصرف‌کنندگان و یا تمامی افراد یک کشور باشد و منظور از آن، تعدیل درآمد گروه‌های اجتماعی و افزایش نسبی رفاه طبقات کم درآمد بوده و یا تصحیح مسیر مصرفی کشور به سوی تشویق مصرف کالاهایی است که امکانات تولید بیشتر آن در کشور فراهم شده است و از توسعه مصرف کاذب بعضی از کالاها با پرداخت یارانه به کالایی که مورد توجه نیست، جلوگیری نماید.

پرداخت به مابه‌التفاوت قیمت مصرفی خرید و فروش کالاهای اساسی و ضروری مورد نیاز اقشار کم درآمد و جبران ضرر و زیان کالاهای مورد حمایت دولت را می‌توان از مهمترین یارانه‌های مصرفی دانست.

• هدف‌های تولیدی

یکی از هدف‌های مهم پرداخت این نوع یارانه، حمایت از تولیدکنندگانی است که تولید آنان مورد نیاز جامعه است ولی چنانچه به علت خاصی، تطبیق هزینه تمام شده واقعی با قیمت واقعی، ممکن نباشد، دولت در این موارد، تولیدکنندگان را به طور مستقیم و یا غیرمستقیم حمایت می‌کند.

فروش نهاده‌های کشاورزی از قبیل: کود شیمیایی، سم و بذرها با قیمتی کمتر از قیمت تمام شده، استفاده زارعان از خدمات کشاورزی و تحقیقات کشاورزی رایگان و یا تعیین قیمت تضمینی در مورد تعدادی از محصولات کشاورزی، همچنین در اختیار گذاشتن ارز مورد نیاز برای مواد اولیه کارخانه‌ها با قیمت مناسب را می‌توان از این نوع حمایت‌ها دانست؛ این نوع کمک‌ها، جزء یارانه‌های غیرمستقیم محسوب می‌شوند. علاوه بر این، کمک‌هایی که دولت برای زیانکرد عملیاتی به شرکت‌ها و کارخانه‌های تحت پوشش خود می‌دهد، نوعی یارانه تولیدی به روش مستقیم به حساب می‌آیند.

• یارانه توزیعی

کمک‌های توزیعی، کمک‌هایی هستند که دولت در امر کاهش هزینه‌های توزیع و یا قیمت تمام شده برای مصرف‌کننده انجام می‌دهد. نمونه‌هایی از این کمک را می‌توان در توزیع دولتی یا توزیع ارزان کالاهای مختلف وارداتی مشاهده کرد. مانند: خرید تخم مرغ از خارج برای رفع کمبود داخلی، کمک به تثبیت قیمت‌ها و فروش آن به قیمتی پایین‌تر از هزینه تمام شده.

• یارانه خدماتی

گاهی دولت‌ها برای افزایش ارائه برخی خدمات و یا برای کاهش قیمت برای مصرف‌کنندگان، به بخشی از خدمات، یارانه پرداخت می‌نماید. یارانه به حمل و نقل شهری از قبیل: اتوبوسرانی و مابه‌التفاوت قیمت بنزین تاکسی‌ها، تغذیه رایگان در مدارس و تغذیه کارمندان دولت به صورت ایجاد سلف سرویس‌های دولتی در محل کار و فروش غذا به قیمتی کمتر از قیمت تمام شده را می‌توان از کمک‌های خدماتی در ایران به حساب آورد. پرداخت زیانکرد به شرکت برق و آب و پست و تلگراف و تلفن، نیز نوعی یارانه خدماتی محسوب می‌شود.

• یارانه صادراتی

گاهی دولت برای حفظ و گسترش بازار صادراتی و مقاومت در برابر رقابت‌های مخرب خارجی، به صورت شکستن مصنوعی قیمت‌ها به‌طور موقت، و همچنین به منظور آینده‌نگری صنعتی، احساس می‌کند باید بازار خاص کالایی تحت نفوذ قرار گیرد و برای صادرکنندگان آن تسهیلاتی قائل شود. این نوع حمایت را می‌توان کمک صادراتی دانست.

• یارانه در برای کاهش واردات و صرفه‌جویی ارزی

کالاهایی که مصرف آنان در داخل کشور، ترکیبی از تولیدات داخلی و واردات است، هرگاه ظرفیت تولیدی بالقوه در داخل وجود داشته باشد، می‌توان با یارانه، تولید داخلی را افزایش داد و در مصرف ارز صرفه‌جویی کرد.

۳-۴- مبانی قانونی نظام هدفمندسازی یارانه‌ها^{۳۴}

براساس قوانین مختلف، دولت دارای تکالیف قانونی برای هدفمندسازی یارانه‌ها است. مفهوم این هدفمندسازی در قوانین مختلف درج شده است و دلالت بر این دارد که باید نظام اطلاعاتی جامع کشور تهیه شود، به نحوی که پرداخت یارانه به خانوارهای با درآمد بالا کاهش یافته و یا حذف شود و در مقابل میزان یارانه اعطایی به خانوارهای کم‌درآمد افزایش یابد. در این تعریف از هدفمندسازی یارانه‌ها، با شناسایی اقشار آسیب‌پذیر، ضروری است یارانه پرداختی به اقشار هدف تخصیص یابد و از سهم سایرین کاسته شود، یا این سهم حذف شود. بخش نخست که در واقع تکلیف کلی دولت برای هدفمندسازی یارانه‌ها است، در قوانین مختلف مصوب مجلس برعهده دولت نهاده شده است. در واقع، اگر این بخش از طرح تحول اقتصادی، به معنای شناسایی اقشار آسیب‌پذیر یا کم‌درآمد و ایجاد بانک اطلاعاتی جامع بدین منظور باشد، دولت از اختیار قانونی لازم برخوردار است. طبق قوانین موجود، دولت اختیار دارد نسبت به کاهش یارانه پرداختی به اقشار با درآمد بالا یا غیرنیازمند اقدام ورزد و میزان یارانه اعطایی به اقشار کم‌درآمد را افزایش دهد. موادی از قوانین که به این تکلیف ارتباط دارد، به ترتیب زیر است:

۳-۴-۱- قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳

ماده ۴- هدف‌های و وظایف حوزه حمایتی و توانبخشی به شرح زیر است:

الف - سازماندهی و هدفمند کردن یارانه‌ها و منابع حمایتی.

ب - هماهنگی بخش‌های مختلف دولت در راستای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی.

^{۳۴} - کارگروه تحولات اقتصادی، بررسی مبانی و مجوزهای قانونی هدفمندسازی یارانه‌ها (برداشت و تلخیص از سایت‌های

ه- تامین حداقل زندگی برای همه افراد و خانواده‌هایی که درآمد کافی ندارند، با اولویت افرادی که به دلایل جسمی و روانی قادر به کار نیستند.

م- ادامه روند حمایت از نیازمندان روستایی و عشایر.

اصول و سیاست‌های یارانه‌ای

ماده ۱۰- اتخاذ سیاست‌های یارانه‌ای در چارچوب قانون و براساس سیاست‌های کلی نظام به منظور هدفمند کردن یارانه‌ها، با استفاده از نظام‌های اطلاعاتی جامع و منسجم کشور مانند: طرح کد ملی یا نظام مالیاتی کشور صورت می‌گیرد، به نحوی که به تدریج یارانه اعطایی به خانواده‌های پردرآمد کاهش یابد یا حذف گردد و میزان یارانه اعطایی به خانواده‌های کم‌درآمد افزایش یابد. منابع حاصل از حذف یا کاهش یارانه خانواده‌های پردرآمد برای تامین منابع مورد نیاز نظام جامع تامین اجتماعی منظور خواهد شد.

۳-۴-۲- قانون برنامه سوم و چهارم توسعه

- بند الف ماده ۴۶ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تنفیذی در ماده ۱۰۳ قانون برنامه چهارم توسعه

- ماده ۹۵ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

با بررسی این تکالیف، اختیارات اساسی برای دولت در اصلاح نظام یارانه‌ها را می‌توان به ترتیب زیر جمع‌بندی کرد:

اول- دولت موظف به تشکیل پایگاه اطلاعاتی لازم برای اجرای نظام جامع تامین اجتماعی است که در حوزه حمایتی و توانبخشی آن، الزام به هدفمندسازی یارانه‌ها نیز وجود دارد.

دوم- دولت موظف به هدفمندسازی یارانه‌ها است، به نحوی که مصرف کالاهای یارانه‌ای منطقی شود و سهم طبقات با درآمدهای بالا در این نظام از دریافت یارانه کاهش یابد و یا حذف گردد.

سوم- دولت موظف است در تامین حداقل زندگی برای همه افراد و خانواده‌هایی که درآمد کافی ندارند، اقدام کرده و طرح‌های رفاه اجتماعی را جایگزین یارانه کند که این امر به معنای اصلاح نظام قیمت‌گذاری کالاها و بازنگری در نحوه پرداخت یارانه به کالاهاست.

چهارم- مدیریت اجرایی نظام هدفمندسازی یارانه‌ها نیز بر عهده دولت است تا به نحو عملی برای حذف یارانه‌ها برای خانواده‌های با درآمد بالا اقدام ورزد و میزان یارانه اعطایی به خانواده‌های کم‌درآمد را افزایش دهد.

۳-۴-۳- قانون توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت مصوب سال ۱۳۸۶

براساس مفاد ماده ۱ قانون توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت، دولت مکلف است نسبت به بهینه‌سازی عرضه خدمات حمل و نقل، بهینه‌سازی تقاضای حمل و نقل، بهینه‌سازی مصرف انرژی و غیره و خروج بنزین و گازوئیل از سبد حمایتی اقدام کند. با توجه به موارد قانونی موجود، دولت در خصوص اصلاح نظام قیمت‌گذاری، دارای اختیاراتی به شرح زیر است:

اول اینکه- مجاز است درباره نحوه پرداخت یارانه کالاهای اساسی شامل: گندم، برنج، روغن نباتی، قند، شکر، پنیر، دارو، شیرخشک، کود، بذر، سم، حامل‌های انرژی و سایر موارد اقدام کند، به نحوی که سهم طبقات با درآمدهای بالا کاهش و سهم طبقات با درآمدهای پایین افزایش یابد و طرح‌های رفاه اجتماعی به جای پرداخت یارانه جایگزین شود.

دوم اینکه- قیمت فروش نفت گاز، نفت سفید، نفت کوره، گاز، برق و آب و همچنین نرخ خدمات فاضلاب، ارتباطات تلفن و مرسولات پستی، مطابق پایان شهریور ماه ۱۳۸۳ ثابت می‌ماند و دولت برای افزایش قیمت این کالاها و خدمات باید هر سال همراه با توجیه اقتصادی- اجتماعی، حداکثر تا اول شهریور ماه، لایحه تقدیم مجلس کند (قانون اصلاح ماده ۳ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی مصوب ۱۳۸۳).

سوم اینکه- در خصوص بنزین و گازوئیل، دولت موظف است حداکثر از ابتدای سال ۱۳۹۱، این دو قلم را به طور کلی از سبد حمایت خارج کند که با اصلاح قیمت‌ها، یارانه‌ای به آنها پرداخت نشود، از این‌رو امکان اجرای تدریجی آن را تا قبل از سال ۱۳۹۱ قطعاً داراست.

۳-۵- اقدامات دولت برای هدفمند کردن یارانه‌ها ۳۵

تحلیل آثار هدفمند کردن یارانه‌ها با استفاده از الگوی تعادل عمومی (CGE)، داده ستانده (IO) و برنامه‌ریزی مالی (FP) که حداقل بالغ بر ۱۵۰۰ نفر ساعت کار کارشناسی صورت پذیرفته و وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، صنایع و معادن، راه و ترابری، نیرو، نفت و بازرگانی در قالب گزارش‌های مفصلی که نتایج آنها در مجلس نیز ارائه شده است، آثار هدفمند کردن یارانه‌ها را در بخش‌های خویش شناسایی کرده و راه کارهای لازم را برای اجرا ارائه داده‌اند.

برنامه‌های عملیاتی هدفمند کردن یارانه‌ها را می‌توان به صورت موارد زیر برشمرد:

- شناسایی اقشار و فعالیت‌های آسیب‌پذیر

³⁵ - www.tahavolateeghtesadi.ir/tahavolateeghtesadi_content///.../yarane1.doc &

<http://www.niopdc.ir/DesktopModules/News/NewsView.aspx?TabID=1&Site=DouranPortal&Lang=fa-IR&ItemID=15460&mid=24681&wVersion=Staging>

- تبیین مبانی، تعیین اقلام عمده، شیوه و سرعت اصلاحات قیمتی
- تحلیل آثار اصلاحات قیمتی بر تورم، تولید، تجارت خارجی، توزیع درآمد، هزینه بنگاه و آثار مالی آن بر دولت
- بررسی روش‌ها و شیوه‌های بازتوزیع و جبران زیان‌دیدگان از اصلاحات و نیز اصلاحات ساختاری و نهادی (حقوقی، سازمانی و غیره) مورد نیاز.

۳-۵-۱- شناسایی اقشار و فعالیت‌های آسیب‌پذیر

شناسایی اقشار و فعالیت‌های آسیب‌پذیر، ابعاد مختلفی را در بر می‌گیرد که مهمترین آنها عبارت است از: بررسی شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی و جمعیتی گروه‌های هدف و تعیین گروه‌های اولویت‌دار، ارزیابی روش‌های مختلف شناسایی گروه‌های هدف مبتنی بر تجربیات جهانی و تعیین روش‌های مناسب برای انتخاب واجدین شرایط، طراحی و اجرای نظام پایش و نظارت بر اطلاعات مبتنی بر دو مؤلفه حفظ کرامت انسانی و حداقل هزینه‌های اداری پایش، ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی گروه‌های هدف و ترسیم اطلس جغرافیایی گروه‌های هدف به منظور ارزیابی سیاست‌های منطقه‌ای هدفمند کردن یارانه‌ها، و بررسی و پیمایش مستمر تغییر و تحولات اقتصادی - اجتماعی گروه‌های هدف و اطلس مذکور در طول زمان. با اجرای این برنامه می‌توان نسبت به بهره‌مندی بیشتر گروه‌های هدف از یارانه‌ها اطمینان بیشتری داشت.

۳-۵-۲- اصلاح قیمت

در برنامه اصلاح قیمت، ابتدا به احصای اقلام عمده مشمول یارانه‌های پنهان (حامل‌های انرژی، گاز، برق، آب و ...) و محاسبه قیمت تمام شده اقلام عمده منتخب پرداخته می‌شود و سپس، میزان یارانه پنهان و آشکار محاسبه می‌شود. در مرحله بعد، به برپایی حساب ویژه اصلاح یارانه‌ها، اختصاص منابع حاصل از اصلاح یارانه‌ها، تعیین الگوی مناسب مصرف کالاهای مشمول یارانه (به ویژه حامل‌های انرژی در مصارف مختلف) و برنامه عمل اصلاح و دستیابی به الگوی مصرف پرداخته می‌شود. در نهایت، آثار اجتماعی، اقتصادی و اجرایی اصلاح روش‌های قیمتی و غیرقیمتی یارانه‌ها مبتنی بر مطالعات جامع، تجربیات جهانی و مدل‌های تعادل عمومی و جزیی بررسی می‌شود و به تبع آن به فرهنگ‌سازی و افزایش آگاهی عمومی قبل و حین اصلاح یارانه‌ها پرداخته می‌شود.

۳-۵-۳- تحلیل آثار کلان هدفمندی

طی این برنامه، به بررسی و ارزیابی آثار هدفمندی یارانه‌ها بر متغیرهای کلان، همچون تورم، سرمایه‌گذاری، تولید، اشتغال، تجارت خارجی، بودجه، نقدینگی و توزیع درآمد پرداخته می‌شود.

۳-۵-۴- باز توزیع، جبران زیان دیدگان از اصلاحات

در این برنامه، به اتخاذ انواع روش‌های باز توزیع (حمایت مستقیم، پرداخت‌های نقدی، اصلاح الگوی مصرف و غیره)، روش‌های اصلاح ساختاری (توسعه حمل و نقل عمومی / توسعه بیمه‌های اجتماعی و غیره)، همچنین طراحی اصلاحات نهادی (اصلاح قوانین و مقررات / نهادهای اجرایی) پرداخته می‌شود. با اتخاذ برنامه‌های عملیاتی فوق می‌توان نسبت به تأمین حداکثر کارآمدی در اجرای برنامه‌های هدفمندی یارانه‌ها اطمینان بیشتر داشت.

۳-۶- هدف‌های دولت از هدفمند کردن نظام پرداخت یارانه

مهمترین هدف‌های این طرح و ارتباط آن با هدف‌های عالی انقلاب اسلامی و آرمان‌های کشور عبارتند از:

۳-۶-۱- تحقق عدالت

تحقق عدالت، آرزوی دیرین بشریت، وعده مشترک ادیان الهی، بخصوص دین مبین اسلام است. (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ) "آیه ۲۵ سوره حدید"

یکی از مهمترین حوزه‌های برقراری عدالت، ایجاد امکان دسترسی عادلانه مردم به امکانات و توزیع عادلانه منابع کشور است و با وجود اینکه یکی از هدف‌های دولت‌ها در قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی و پرداخت یارانه کالاهای اساسی، برقراری عدالت از طریق ایجاد دسترسی به این کالاها برای اقشار آسیب‌پذیر بوده است، اما عملکرد موجود نشان از عدم تحقق کامل این هدف‌های دارد. به طوری که سهم یارانه برخی از حامل‌های انرژی برای دهک‌های اول و دهم هزینه‌ای به ترتیب، بنزین ۱/۱ و ۳۲ درصد، نفت گاز ۰/۷ و ۳۲ درصد، گاز مایع ۵/۸ و ۱۳/۸ درصد، نفت سفید ۴ و ۴/۶ درصد و گاز طبیعی ۴/۲ و ۱۵/۹ درصد در سال ۱۳۸۵ بوده است. این در حالی است که در مواد ۹۵ و ۱۳۵ قانون برنامه چهارم توسعه به ترتیب دولت مکلف شده، به منظور استقرار عدالت و ثبات اجتماعی، کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، کاهش فاصله دهک‌های درآمدی و توزیع عادلانه درآمدی کشور و نیز کاهش فقر و توانمندسازی فقرا از طریق تخصیص کارآمد و هدفمند منابع تأمین اجتماعی و یارانه پرداختی، برنامه‌های جامع فقرزدایی و عدالت اجتماعی را تهیه و به اجرا گذارد. براین اساس، برقراری عدالت و تأمین اجتماعی و باز توزیع درآمد به عنوان یکی از وظایف قانونی دولت در حوزه امور حاکمیتی تعیین شده است؛ بنابراین برای توزیع عادلانه درآمدها و منابع، کاهش نابرابری بین دهک‌های درآمدی، توزیع عادلانه بین نسلی منابع تجدید ناپذیر کشور، ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی، اصلاح ساز و کار

فعلی پرداخت یارانه کالاهای اساسی و قیمت گذاری حامل‌های انرژی این امر (برنامه‌های جامع فقرزدایی - عدالت اجتماعی) اجتناب‌ناپذیر است.^{۳۶}

۳-۶-۲- تخصیص بهینه منابع

قیمت به عنوان مجموعه اطلاعات اقتصادی که در قالب یک عدد به پول ملی هر کشور بیان می‌شود، یکی از متغیرهای اساسی و محوری در تخصیص بهینه منابع و تنظیم رفتار عاملین اقتصادی است. از این رو هر گونه دخالت در ساز و کار و کنترل قیمت‌ها باید کارشناسی شود و با در نظر گرفتن تمامی ابعاد و جوانب آن صورت گیرد. در غیر این صورت با تعیین غیر اقتصادی قیمت کالاها و خدمات؛ به دلیل ارتباط مستقیم و غیر مستقیم بین کالاها و خدمات، ممکن است کل نظام قیمت گذاری و تخصیص بهینه منابع تحت تاثیر سوء قرار گیرد. بررسی نحوه قیمت گذاری برخی کالاها و خدمات، به ویژه حامل‌های انرژی طی دهه‌های اخیر حاکی از انحراف شدید قیمتی است که موجب افزایش بی‌رویه مصرف، آلایندگی‌های زیست محیطی، جایگزینی غیر اقتصادی انرژی به جای سایر عوامل تولید، بهره‌وری پایین عوامل تولید، کسری بودجه دولت و قاچاق کالاهای مشمول یارانه و فرآورده‌های نفتی شده است. به طور مثال برای هر ۱۰۰۰ دلار تولید ناخالص داخلی در ایران، ۸ برابر کشور ژاپن و ۵ برابر کشور آمریکا انرژی مصرف می‌شود و شدت انرژی بخش صنعت در ایران، حدود ۱۰ برابر کشور ژاپن و ۲ برابر کشور ترکیه است، بنابراین برای تخصیص بهینه منابع، ارتقای فناوری، افزایش بهره‌وری عوامل تولید، امکان حضور در بازارهای بین‌المللی، توسعه صادرات صنایع پایین دستی نفت، گسترش فضای رقابتی و ایجاد مزیت‌های جدید و سرانجام اصلاح نظام قیمت گذاری فعلی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.^{۳۷}

۳-۶-۳- اصلاح ساختار اقتصادی به منظور تحقق هدف‌های سند چشم‌انداز کشور و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی

با توجه به هدف‌های اقتصادی سند چشم‌انداز بیست ساله کشور مبنی بر کسب مقام اول اقتصادی در سطح منطقه آسیای جنوب غربی، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل، لازم است بسته‌های سیاستی ارائه شود که بتواند هدف‌های مذکور را پوشش دهد. با ساختار فعلی اقتصاد و روند حرکتی متغیرهای کلان اقتصادی از قبیل: تورم دو رقمی، نرخ بیکاری حدود ۱۰ درصد، حجم بالای یارانه‌های پرداختی، ساختار بودجه متکی به نفت، حجم واردات و رشد تولید ناخالص داخلی؛ دستیابی به هدف‌های مندرج در سند چشم‌انداز دور از دسترس است. بنابراین با توجه به ضرورت دستیابی به هدف‌های سند

^{۳۶} - طرح تحولات اقتصادی، پیش‌نویس لایحه هدفمند کردن یارانه‌ها، ص ۵ و ۶

^{۳۷} - طرح تحولات اقتصادی، پیش‌نویس لایحه هدفمند کردن یارانه‌ها، ص ۶

چشم‌انداز به عنوان آرمان ملی، وظیفه قوای سه‌گانه و آحاد جامعه این است که تمام تلاش خود را در این راستا به کار گیرند.

در این راستا، وظیفه دولت به عنوان مجری اصلی برنامه‌های توسعه میان‌مدت و کوتاه‌مدت این است که با اصلاح ساختارهای اقتصادی، و به‌ویژه ساختار حاکم بر نظام توزیع یارانه‌ها و اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی، بستر لازم برای تسریع در دستیابی به هدف‌های سند مذکور را فراهم کند. اجرای طرح تحول اقتصادی و به‌ویژه هدفمند کردن یارانه‌ها، اصلاح ساختار اقتصادی، رفع مشکل ساختاری بودجه، کاهش اتکا به درآمدهای نفتی، کاهش رشد نقدینگی و کنترل تورم و ایجاد ثبات اقتصادی، ایجاد فضای رقابتی و شفاف برای بخش خصوصی، کاهش انحصارات دولتی، افزایش امنیت اقتصادی و گسترش سرمایه‌گذاری، ایجاد تعادل در تراز انرژی و به تبع آن، افزایش رشد تولید ناخالص داخلی را در پی خواهد داشت.^{۳۸}

۳-۶-۴- مدیریت مصرف برای جلوگیری از اسراف منابع

مهار قیمت حامل‌های انرژی، طی دهه‌های اخیر و فاصله زیاد بین قیمت‌های واقعی و قیمت‌های دستوری، موجبات افزایش فزاینده و پرشتاب مصرف انرژی و به تعبیری، اسراف منابع تجدیدناپذیر کشور را فراهم کرده است. این در حالی است که مطابق با دستورات دین مبین اسلام و آیه ۳۱ سوره اعراف: "يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَ كُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ" ای فرزندان آدم، جامه زینت خود را در هر نمازی بپوشید و بخورید و بیاشامید ولی زیاده روی نکنید که او اسرافکاران را دوست نمی‌دارد و براساس سیره عملی ائمه اطهار، مسلمانان از هر گونه اسراف منع شده‌اند.

این در شرایطی است که مقایسه مصرف سرانه و شدت انرژی بین کشورهای مختلف، حکایت از مصرف بی‌رویه حامل‌های انرژی در ایران دارد. به‌طوری که در سال ۲۰۰۵، مصرف سرانه (تن معادل نفت خام/نفر) حامل‌های انرژی در ترکیه ۸۷/۰، آسیا بدون چین ۲۴/۰، آفریقا ۲/۰ و خاورمیانه ۵۲/۱ بوده ولی در ایران رقمی معادل ۷۵/۱ را به خود اختصاص داده است، همچنین شدت انرژی (تن معادل نفت خام/میلیون دلار) براساس قدرت خرید برای کشورهای صنعتی معادل ۳/۱۱۴، ژاپن ۱/۸۹، آسیا بدون چین ۴/۷۰، عربستان ۶/۱۵۹ و برای ایران رقمی معادل ۷/۲۴۶ بوده است. در خصوص مصرف نهایی فرآورده‌های نفتی نیز در حالی که سهم مصارف خانگی در آمریکا ۳/۳۲ درصد متوسط کل جهان (۶/۶۸) درصد بوده است، در ایران رقمی معادل ۱۴/۲۵ درصد را به خود اختصاص داده که حکایت از مصرف بی‌رویه فرآورده‌های نفتی در بخش خانگی دارد.

^{۳۸} - طرح تحولات اقتصادی، پیش‌نویس لایحه هدفمند کردن یارانه‌ها، ص ۶

بنابراین برای جلوگیری از اسراف در مصرف حامل‌های انرژی و اصلاح ساختار فعلی اقتصاد، اجرای طرح تحول اقتصادی، بالاخص هدفمند کردن یارانه‌ها از طریق واقعی کردن قیمت حامل‌های انرژی الزامی است.^{۳۹}

از این رو، اگر اثربخشی یارانه‌ها موردنظر است، در وهله اول باید نسبت به هدفمند ساختن این ابزار حمایتی اقدام شود. با اتخاذ چنین رویکردی، می‌توان نسبت به تأمین شرایط زیر اطمینان بیشتری داشت:

- افزایش کارایی نظام اقتصادی از طریق آزادسازی قیمت
- کاهش فساد، رانت و اتلاف منابع ناشی از یارانه‌های غیرهدفمند
- اصلاح ساختار درآمدهای بنگاه‌های تولیدکننده انرژی و تغییر نظام توجیه فنی - اقتصادی طرح‌های تولید انرژی
- اصلاح ساختار تولید در راستای به کارگیری فناوری با شدت انرژی پایین
- افزایش احتمال اقتصادی شدن پروژه‌های تأمین انرژی از منابع تجدیدپذیر
- مصرف بهینه انرژی و کاهش قاچاق
- کاهش مخارج عمومی و رفع عدم تعادل‌های بودجه‌ای
- کاهش شکاف مصرف انرژی بین گروه‌های درآمدهای
- بهبود شاخص‌های زیست محیطی به دلیل صرفه‌جویی در مصرف انرژی‌های فسیلی
- افزایش توان صادراتی کشور به دلیل کنترل رشد مصرف داخلی
- بهبود شفافیت مالی دولت و شرکت‌های دولتی.

^{۳۹} - طرح تحولات اقتصادی، پیش‌نویس لایحه هدفمند کردن یارانه‌ها، ص ۶

خودآزمایی فصل سوم

۱- کدام گزینه در مورد هدف طرح هدفمند کردن یارانه‌ها مناسب است؟

- الف) نجات دادن مردم و اقتصاد کشور و به نفع دهک‌های پایین جامعه
 ب) نجات دادن مردم و اقتصاد کشور و به نفع همه اقشار جامعه
 ج) بهبود وضع اقتصادی همه اقشار جامعه
 د) کاهش تورم و جلوگیری از رشد قیمت کالاهای ضروری

۲- کدام گزینه در خصوص هدف‌های پرداخت یارانه‌ها درست است؟

- الف) ایجاد عدالت، افزایش نقدینگی، حمایت از تولید داخلی
 ب) کاهش تورم، افزایش قدرت خرید مردم، افزایش نقدینگی
 ج) ایجاد عدالت، افزایش رونق اقتصادی، کاهش تورم
 د) کم شدن فاصله طبقاتی، افزایش تورم، افزایش رونق اقتصادی

۳- تولید در کشور ایران بر مبنای کدام مورد شکل گرفته است؟

- الف) انرژی‌های ارزان قیمت
 ب) عدالت اجتماعی
 ج) کیفیت محصولات
 د) افزایش جمعیت شاغلین

۴- تغییرات میزان یارانه بنزین به دو عامل بستگی دارد. گزینه درست کدام است؟

- الف) قیمت منطقه‌ای بنزین، میزان واردات بنزین
 ب) میزان مصرف بنزین در کشور، قیمت بنزین در کشور
 ج) قیمت بنزین در کشور، میزان واردات بنزین
 د) قیمت منطقه‌ای بنزین، میزان مصرف بنزین کشور

۵- از بین کالاهای اساسی یارانه‌ای در فاصله سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۷۹، کدام کالا بیشترین سهم را به خود

اختصاص داده است؟

- الف) گندم
 ب) برنج
 ج) روغن
 د) شکر

۶- مهمترین یارانه‌ای که بخش صنعت و معدن ایران از آن بهره‌مند می‌شود، چیست؟

- الف) یارانه تولیدی
 ب) یارانه واردات، ماشین‌آلات صنعتی
 ج) یارانه منابع تولید داخلی
 د) یارانه صنعتی

۷- بالاترین سهم یارانه‌های پرداختی دولت در کدام زمینه است؟

- الف) انرژی
 ب) کالاهای اساسی
 ج) نهاده‌های کشاورزی
 د) صنعت

۸- مهمترین چالش نظام فعلی پرداخت یارانه چیست؟

- الف) بالا بودن میزان یارانه‌ها
 ب) هدفمند نبودن یارانه‌ها
 ج) پایین بودن میزان یارانه‌ها
 د) فراگیر نبودن یارانه‌ها

۹- منابع حاصل از حذف یا کاهش یارانه خانواده‌های پردرآمد، بر اساس قانون ساختار نظام جامع رفاه

و تامین اجتماعی برای چه منظوری استفاده شد؟

- الف) تامین کسری بودجه تامین اجتماعی
 ب) تامین بودجه سازمان تامین اجتماعی
 ج) تامین رفاه و آسایش اجتماعی جامعه
 د) تامین منابع مورد نیاز نظام جامع تامین اجتماعی

۱۰- هدف اصلی نظام هدفمندسازی یارانه‌ها چیست؟

- الف) حذف یارانه‌ها برای خانواده‌ای با درآمد بالا و افزایش یارانه اعطایی به خانواده‌ای کم درآمد
 ب) افزایش سهم تمام قشرها از میران یارانه‌های پرداختی در موارد مختلف
 ج) حذف یارانه‌ها از کالاهای اساسی و جایگزینی طرح‌های رفاه اجتماعی به جای آن
 د) پرداخت نقدی سهم مردم از درآمد نفت به آنان

۱۱- کدام گزینه از هدف‌های مهم دولت در هدفمند کردن یارانه‌ها است؟

- الف) تحقق عدالت
 ب) جبران کسری بودجه
 ج) افزایش درآمد
 د) توسعه اجتماعی

۱۲- کدام گزینه از هدف‌های مهم دولت در هدفمند کردن یارانه‌ها است؟

- الف) جلوگیری از افزایش صادرات نفت خام
 ب) اصلاح الگوی مصرف
 ج) تخصیص بهینه منابع
 د) اصلاح نظام بودجه نویسی

۱۳- کدام گزینه از هدف‌های مهم دولت در هدفمند کردن یارانه‌ها است؟

- الف) جلوگیری از افزایش صادرات نفت خام
 ب) تحقق اجرای بودجه عملیاتی
 ج) مدیریت مصرف برای جلوگیری از اسراف منابع
 د) اصلاح نظام بودجه نویسی

۱۴- کدام گزینه جزء محورهای دولت برای هدفمند کردن یارانه‌ها است؟

- الف) خوشه‌بندی
 ب) نظام شناسایی
 ج) جمع‌آوری اطلاعات خانوار
 د) پرداخت مستقیم یارانه

۱۵- کدام گزینه، جزء محورهای دولت برای هدفمند کردن یارانه‌ها است؟

- الف) آزادسازی قیمت‌های انرژی
 ب) شناسایی اقشار پردرآمد
 ج) جمع‌آوری اطلاعات خانوار
 د) روش اصلاح قیمت

۱۶- کدام اقدام در برنامه اصلاح قیمت در اولویت است؟

- الف) احصای اقلام عمده مشمول یارانه‌های پنهان
 ب) تعیین قیمت کالاها بر اساس مصوبات دولت
 ج) تعیین قیمت کالاها بر اساس عرضه و تقاضا
 د) آزادسازی کامل قیمت‌ها بر اساس قیمت تمام شده

۱۷- کدام گزینه از مصادیق تحلیل آثار کلان هدفمندی یارانه‌ها است؟

- الف) تورم
 ب) قیمت نان
 ج) تغییرات قیمت بنزین
 د) بیمه

۱۸- کدام گزینه از شرایط اطمینان بیشتر بعد از اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها است؟

- الف) اصلاح ساختار تولید در راستای به کارگیری فناوری
 ب) کاهش احتمال اقتصادی شدن پروژه‌های تأمین انرژی
 ج) افزایش مخارج عمومی و عدم تعادل‌های بودجه‌ای
 د) افزایش شکاف مصرف انرژی بین گروه‌های درآمدی